

Двуреченська О. С.
доцент кафедри міжнародних відносин
ДНУ імені Олеся Гончара
(Дніпропетровськ, Україна),
E-mail: sar04@mail.ru

ВІДНОСИНИ США І ЄС ЗА ЧАСІВ ПРЕЗИДЕНТСТВА Б. ОБАМИ: СПІЛЬНЕ ТА ВІДМІННЕ.

***Анотація.** Досліджуються відносини США та ЄС у період перебування на посаді президента Б. Обами. Зазначається, що схожість у менталітеті, підходах до побудови політичної та економічної систем робить США та країни ЄС природними союзниками на міжнародній арені. Розглянуто участь США та Європейського Союзу у вирішенні актуальних проблем сучасної світової політики. Визначено відмінності у зовнішньополітичних цілях та методах вирішення міжнародних проблем Сполученими Штатами та країнами ЄС, особливо військових конфліктів. Звертається увага на напрямки зовнішньої політики, де США та ЄС виступають конкурентами.*

***Ключові слова:** США, ЄС, співробітництво, розбіжності, двосторонні відносини.*

Постановка проблеми. Після другої світової війни участь США у процесах післявоєнного відновлення країн Західної Європи та «холодній війні» відбувається формування тісних відносин між США та країнами Західної Європи. Основною складовою «холодної війни» стало ідеологічне протистояння між країнами з капіталістичною та соціалістичною системами. Приналежність США і західноєвропейських країн до капіталістичного світу не означала узгодженість у зовнішньополітичних позиціях та діяльності. Навпаки, прагнення США посилити свою залученість у справи країн Західної Європи, зокрема у такій важливій сфері як безпека, призвели до діяльності деяких європейських держав щодо зменшення на них американського впливу. Яскравим прикладом стала Франція та її вихід з військових структур НАТО. Данія, Греція, Туреччина і навіть Великобританія схвально поставилися до такого рішення Франції. Розходження у позиціях США і країн Західної Європи проявилися і під час вирішення актуальних проблем міжнародних відносин біполярного періоду. Так, країни Західної Європи підтримали пропозицію ОВД щодо проведення загальноєвропейської наради з безпеки та співробітництва, не підтримали економічну блокаду СРСР у першій половині 80-х рр. XX ст. тощо.

На початку XXI ст. основні зовнішньополітичні партнери США з часів «холодної війни» входять до складу Європейського Союзу і будують зовнішню політику з позиції національних інтересів та потреб узгоджувати свою політику на наднаціональному рівні. Зважаючи на схожість менталітету, підходів до побудови та розвитку політичної й економічної систем, наявний досвід партнерських відносин, країни ЄС лишаються для США пріоритетними партнерами у вирішенні актуальних проблем міжнародних відносин. Аналогічно, США є першочерговим партнером для Європейського Союзу. Однак, на початку XXI ст. ЄС як суб'єкт міжнародних відносин формує зовнішньополітичні інтереси та методи їх реалізації без врахування американських національних інтересів, а інколи навіть всупереч їм. Це обґрунтовує необхідність дослідження відносин США і ЄС та визначення впливу зовнішньополітичних розбіжностей між двома учасниками міжнародних відносин на їх здатність ефективно вирішувати проблеми світової політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для аналізу сучасних відносин США і ЄС актуальним є залучення аналітичних робіт і документів створених відповідними сторонами. Ставлення США до ЄС як зовнішньополітичного партнера розкрито у аналітичних доповідях К. Арчіка та Д. Мікса для Конгресу США [10; 16 – 17]. Країни-члени ЄС визначаються як пріоритетні партнери, а проблеми

у відносинах розглядаються як тимчасові. Офіційне ставлення ЄС до відносин з США розкривається у документах Європейської Ради та заяв Верховного представника Європейського Союзу з питань зовнішньої політики та політики безпеки [8; 9; 11; 12]. Загальна спрямованість документів пов'язана із визнанням США провідним партнером, у той же час зовнішня політична стратегія ЄС передбачає посилення ролі Союзу на міжнародній арені. Документи також містять позиції ЄС щодо ряду проблем міжнародних відносин, деякі з них відрізняються від американських позицій.

Проблематика відносин США та ЄС знайшла відображення у наукових працях. Українські дослідники звертають увагу на загальний характер відносин США-ЄС та відмінності у двосторонніх відносинах США з різними країнами-членами ЄС. Так, А. Гальчинський наголошує на тому, що ЄС поки не готові до «відстоювання власних геополітичних інтересів», але розмежування США і ЄС відбувається і воно взаємне [1]. Професор Б. Гончар досліджує реалізацію зовнішньої політики США в контексті досягнення світового лідерства та звертає увагу на відсутність в ЄС єдиного проамериканського угруповання країн [2 – 3]. Російський дослідник О. Приходько аналізує європейський вектор зовнішньої політики США за часів адміністрації Дж. Буша-мол., що дозволяє з'ясувати специфіку відносин США з ЄС під час президентства Б. Обами [7]. Динамічність розвитку відносин США та ЄС, активна їх зовнішньополітична діяльність вимагає дослідження впливу різних підходів США та ЄС до вирішення міжнародних проблем та здатність бути взаємовигідними політичними партнерами.

Мета статті полягає у дослідженні впливу спільних та відмінних позицій у зовнішній політиці США та ЄС на розвиток їх відносин та здатність ефективно вирішувати світові проблеми.

Виклад основного матеріалу. У 2009 р. новим президентом США став демократ Б. Обама. В тому ж році в ЄС завершилася ратифікація Лісабонського договору, який надав Союзу правосуб'єктності. Ці події започаткували новий етап у відносинах США та ЄС.

Мета зовнішньої політики нового президента США Б. Обама полягає у посиленні американського глобального лідерства. Пріоритетними напрямками зовнішньої політики Б. Обами стали Великий Близький Схід та Азія. Президент Б. Обама визнав, що у США відсутня можливість самостійно вирішувати глобальні проблеми, тому на відміну від Дж. Буша-мол., він приділяє значну увагу партнерству на міжнародній арені. Однак, це не означало, що США відмовилися від практики односторонньої дії у вирішенні свої зовнішньополітичних завдань.

На початку президентства Б. Обами у відносинах з ЄС було виділено кілька пріоритетних напрямів: подолання наслідків економічної кризи, врегулювання ситуації в Афганістані та Пакистані, енергетична безпека, запобігання змінам клімату, вирішення ситуації щодо планів розташування американських ПРО в Європі [7, с. 25].

Основним документом, у якому розкриваються зовнішньополітичні цілі США, є Стратегія національної безпеки. За період президентства Б. Обами було прийнято дві таких Стратегії. У Стратегії національної безпеки за 2010 р. місце ЄС у зовнішній політиці США визначається лише у загальних рисах. Зокрема, США вважають відносини з європейськими союзниками «наріжним каменем» участі США у світовій політиці і каталізатором для міжнародних дій. Розвиток відносин передбачався на двосторонній основі з широкого кола питань безпеки та економіки [19].

Загострення міжнародних відносин на Близькому Сході та в Україні сприяло збільшенню уваги США до ЄС. У Стратегії національної безпеки 2015 р. США зазначають, що «Європа є нашим незамінним партнером, у тому числі для вирішення глобальних проблем безпеки» [21]. Також звертається увага на важливість співпраці США з ЄС у сфері безпеки, необхідність поглиблення зв'язки НАТО з ЄС та побудови Трансатлантичної зони вільної торгівлі. Дослідниця І. Дудко вважає, що

співробітництво США і ЄС у вирішенні воєнних конфліктів обумовлено «тенденцією до легітимізації будь-яких, передусім силових, операцій США за умов колективної, багатосторонньої відповідальності за них західних демократій, як носіїв західних демократичних цінностей» [4, с. 432].

Європейські уявлення про зовнішню політику США при адміністрації Б. Обама залишаються відносно сприятливими, і значно більш позитивними у порівнянні з періодом керування адміністрацією Дж. Буша-мол. [20]. За даними німецького фонду Маршалла США (GMF) у 2014 р. 64% європейських респондентів схвалювали зовнішню політику президента Б. Обама, і 67% дотримувалися, в цілому, позитивної думки про Сполучені Штати [20]. Однак, у порівнянні з 2013 р. загальна кількість прихильників політики Б. Обама в Європі зменшилася на 4 %, зокрема, найбільше цей показник змінився у Німеччині (менше на 20 % у порівнянні з 2013 р.) [20]. Причина зменшення популярності США полягає у надмірному, на думку європейців, втручання США у справи безпеки і оборони ЄС.

У 10-х рр. XXI ст. взаємозалежність ЄС та США зростає. Обидві сторони є прихильниками демократії, відкритого суспільства, вільних ринків, прав людини. Вони активно розвивають політичне, безпекове і торгово-інвестиційне партнерство. Відбувається активна взаємодія як на рівні президента США та провідних посадовців ЄС, так і на рівні конгресменів, урядовців США та чиновників Євросоюзу. США продовжують підтримувати ідею про розвиток «єдиної і вільної» Європи, яка б сприяла реалізації інтереси американської держави. Створення більш безпечного світу є необхідною умовою подальшого розвитку ЄС та США, але жодна зі сторін не може вирішити ці проблеми самостійно. Відносини із ЄС, як цілісним учасником міжнародних відносин, для США поступово стають більш важливими, ніж двосторонні відносини з окремими державами-членами ЄС. Рішення ЄС із широкого кола питань є спільними рішенням 28 країн, які представляють майже весь європейський регіон. Проте, отримання ЄС правосуб'єктності було неоднозначно сприйнято в США, адже тепер було накладено певні обмеження на діяльність США у відносинах з ЄС. Крім того, право ЄС заключати міжнародні договори може ускладнити практику односторонніх дій США.

У 10-х рр. XXI ст. американські урядовці звертають увагу на чисельні проблеми ЄС, які можуть вплинути на його надійність як зовнішньополітичного партнера США [17]. Серед основних проблем ЄС представники США виділяються наступні: економічні труднощі, як наслідок кризи 2008 – 2009 рр., зниження витрат та відсутність чіткого бачення спільної політики безпеки і оборони, соціальні проблеми, збільшення популярності нових політичних крайніх лівих або крайніх правих партій, зростання прибічників євроскептицизму (представники цієї течії зайняли одну чверть місць у новообраному Європарламенті), сумніви громадськості ряду держав щодо подальшого розвитку євроінтеграційного процесу, доцільності використання євро як наднаціональної валюти або доцільності членства в ЄС (найбільш гостро ситуація склалася у Великобританії). Так, на саміті G20 у 2014 р. Б. Обама зазначив, що зниження темпів економічного росту ЄС негативно відображається на американській та світовій економіці.

У безпековій сфері відносини США та ЄС розвиваються в межах НАТО. Нездатність ЄС колективно вирішувати безпекові проблеми навіть в європейському регіоні, зокрема малоефективна спроба Союзу врегулювати Балканську кризу призвела до більш тісної співпраці ЄС з НАТО та США. Країни-члени ЄС визнали важливість побудови власної спільної безпекової та оборонної політики, але остаточних напрямів її розвитку на сьогодні і досі не вироблено. До Північноатлантичного альянсу входить 22 з 28 країн-членів ЄС. Однак, країни-члени ЄС не одностайні у своєму ставленні до НАТО. Традиційно країни «старої» Європи надають перевагу у сфері безпеки національним ресурсам, в той час, як країни «нової» Європи – співробітництву з США.

У НАТО відсутній механізм, який би змусив країни ЄС підтримувати військові компанії альянсу. Наприклад, ФРН та Франція активно протидіяли американському вторгненню в Ірак. Європейці, в цілому, підтримували повалення режиму Саддама Хусейна, але не погоджувалися з методами, які застосовували США. Також США виступали за збільшення військової присутності європейських держав-членів ЄС у Афганістані. Однак, ЄС переважно не підтримувало цю ідею за умов відсутності чіткої стратегії [16].

Під час першого президентського терміну Б. Обама зменшується співробітництво між ЄС та США в межах НАТО, зокрема щодо розширення організації. Одна з причин полягає у тому, що основні загрози світовій безпеці тепер знаходилися за межами європейського континенту. В останнє десятиліття центральною темою в НАТО були події в Афганістані, але події кінця 2013 – 2014 р. у Східній Європі та офіційне завершення місії коаліції сил НАТО в Афганістані у грудні 2014 р. основну увагу альянсу перемістили на події в Україні, Близькому Сході та відносини з Росією.

Українська криза, активізувала діалог ЄС та США про місце НАТО в системі європейської безпеки. США почали посилювати свою військову присутність у Європі. У зв'язку з цим в червні 2014 р. Б. Обама оголосив про створення ініціативи «Європейська підтримка», на яку в грудні 2014 р. Конгрес США виділив 810 млн дол. [22]. Між представниками ЄС та США обговорюється також здатність НАТО протидіяти нетрадиційним загрозам безпеки. Загроза європейській безпеці з боку РФ стала основною темою саміту НАТО в Уельсі у 2014 р., а також на зустрічах міністрів закордонних справ та міністрів оборони країн НАТО у 2015 р. Посиленню співпраці ЄС з НАТО сприяло збільшення військової активності РФ біля кордонів Союзу.

У вирішенні українсько-російського конфлікту ЄС та США намагаються діяти узгоджено. США та ЄС не визнають анексію Криму, визнають участь Росії у подіях на Сході України, обидві сторони запровадили економічні санкції проти Росії та надають фінансову і гуманітарну підтримку Україні. Проте, розходження позицій між ЄС та США існують. Наприклад, у методах врегулювання Української кризи: США, на відміну від ЄС, виступають за більш активні та рішучі дії у вирішенні українсько-російського конфлікту. У червні 2015 р. Сенат США дозволив відправити в Україну військову техніку і озброєння. Американським політикам притаманні більш жорсткі оцінки зовнішньополітичної діяльності РФ. На відміну від США, ЄС має з РФ більш глибокі відносини в економічній сфері, тому запровадження жорсткіших санкцій негативно відобразиться і на ЄС. У січні 2015 р. Верховний представник ЄС із зовнішніх справ і політики безпеки Ф. Могеріні заявила навіть про полегшення санкцій, якщо РФ виконає Мінські домовленості. Ще одна причина обережності ЄС у підходах до методів врегулювання Української кризи – необхідність узгодження позицій 28 країн-членів. Незважаючи на узгоджену позицію, країни ЄС неоднаково ставляться до запроваджених санкцій. Великобританія, Польща, країни Балтії (країни традиційно налаштовані на активну співпрацю з США) на саміті ЄС у березні 2015 р., під час обговорення можливості скасування санкцій проти РФ, вимагали їх продовження ще на рік. Рішення саміту було компромісним: скасування санкцій буде залежати від виконання РФ Мінських угод. Такий варіант рішення був в інтересах ФРН. Зважаючи на розвиток подій, у червні 2015 р. ЄС продовжив санкції щодо Криму та Севастополя, а у вересні черговий раз були продовжені персональні санкції щодо російських кримських компаній та фізичних осіб. У грудні 2015 р. Італія виступила проти їх продовження. Влітку та на початку осені 2015 р. санкції проти РФ розширили також США. Якщо реалізації Мінських угод в Україні не відбудеться, то ЄС та США заявляють про готовність до нових санкцій.

Країни-представники «нової» Європи, зокрема, Литва та Польща, активно підтримують ідею постачання в Україну зброї. На необхідності поставок летальної зброї до України наголошують також конгресмени США. Суттєво активізувалася

взаємодія Польщі та Румунії і їх контакти з НАТО у протидії політиці Росії. Країни «старої» Європи дотримуються позиції застосування мирних засобів для врегулювання Української кризи, зокрема, ЄС відмовляється запровадити поліцейські місії ЄС з підтримки миру та безпеки в Україні.

В цілому, можна констатувати спільність позицій ЄС та США у аналізі зовнішньополітичних агресивних дій РФ та прагненні врегулювати кризову ситуацію. Різниця між сторонами полягає переважно у методах досягнення означеної цілі.

З метою зменшення залежності ЄС від РФ в енергетичній галузі США наполягають на диверсифікації джерел постачання енергоресурсів до ЄС, розвитку альтернативних джерел енергії та підвищенні енергоефективності. Проте, ініціатива США щодо розробки сланцевого газу на території Європейського регіону викликає неоднозначну реакцію населення ЄС. З іншого боку, набуває популярності енергетична ініціатива голови Європейської Ради Д. Туска. У квітні 2014 р., перебуваючи ще на посаді прем'єр-міністр Польщі, Д. Туск запропонував створити Європейський енергетичний союз, замість існуючої сьогодні системи двосторонніх переговорів і договорів. У березні 2015 р. на саміті в Брюсселі лідерами країн-членів ЄС була ухвалена пропозиція Європейської комісії про створення Європейського енергетичного союзу. Інша перспективна ініціатива країн ЄС в енергетичній галузі – будівництво газопроводу між Литвою та Польщею. Відповідна угода була підписана у жовтні 2015 р.

Протидія тероризму становить ще один важливий напрям у відносинах США та ЄС. Активізація трансатлантичної співпраці у протидії міжнародному тероризму відбулася після подій 9/11 в США. У 2010 р. набули чинності договори між США та ЄС про видачу та взаємну правову допомогу. Відбувається обмін даними про пасажирів та вантаж авіакомпаній, співпраця у протидії фінансуванню тероризму (наприклад, «SWIFT угоди» надають США доступ до фінансових даних, що зберігаються у бельгійській базі консорціуму міжнародних банків), двосторонній обмін розвідувальною інформацією, співпраця правоохоронних органів тощо. Найбільш резонансні події, які відбулися, наприклад, у Мадриді в 2004 р., у Лондоні в 2005 р., у Парижі в 2015 р. сприяють посиленню співпраці США і ЄС у боротьбі з тероризмом. Бельгія, Данія, Франція, Нідерланди, Сполучене Королівство в межах НАТО взяли участь в коаліційних авіаударах проти Ісламської держави Іраку та Леванту (ІДІЛ). Стрімке збільшення кількості мігрантів з Близького Сходу та Африки наприкінці серпня – вересні 2015 р. вплинуло на поширення співробітництва ЄС та США у боротьбі з екстремістським угрупованням ІДІЛ. ЄС та США спільно намагаються зупинити громадянську війну в Сирії.

У співпраці ЄС та США у боротьбі з міжнародним тероризмом існує і низка відмінностей. ЄС має дуже суворі правила захисту персональних даних, і це інколи ускладнює обмін інформацією. Крім того, США не згодні з тим, що у липні 2013 р. ЄС додав у свій список терористичних угруповань тільки військове крило угруповання Хезболла. У грудні 2014 р. Генеральний суд Європейського союзу ухвалив, що ХАМАС повинен бути вилучений ЄС із загального списку терористичних організацій з процедурних підстав, оскільки даний список був сформований більше десяти років тому. Хоча, ЄС запевнив, що Союз і далі буде застосовувати обмежувальні заходи проти ХАМАС, США та Ізраїль закликали ЄС підтримувати і надалі санкції проти цієї організації. У березні 2015 р. у ЄС було видано оновлений список терористичних організацій, у якому ХАМАС вже був присутній. У відповідь ХАМАС подав позов до суду ЄС з вимогою анулювати дане рішення Ради ЄС.

У боротьбі з міжнародним тероризмом також можна відзначити незадоволення ЄС схильністю США до односторонніх дій та застосування військової сили. ЄС надають перевагу мирним методам боротьби та багатосторонній дипломатії із залученням міжнародних структур.

Важливе місце США відводять ЄС у реалізації політики протидії розвитку ядерної програми Ірану. У 2006 р. Франція, Німеччина і Великобританія (EU-3) приєдналися до Сполучених Штатів, Росії і Китаю, щоб сформувати «п'яти постійних плюс один» (P5 + 1) групу, яка проводила переговори з Іраном. Наслідком спільних зусиль стало ухвалення РБ ООН жорстких міжнародних санкцій проти Ірану. В односторонньому порядку санкції були також запроваджені ЄС та США. В контексті Української кризи та спроб міжнародної спільноти вплинути на РФ, розпочалося зближення РФ та Ірану. З цим пов'язують одну з причин активізації відносин Ірану і країн Заходу. Зокрема, Великобританія у 2014 р. виключила із свого списку санкцій кілька іранських компаній. Також у країнах ЄС-3 міністри закордонних справ та Високий представник ЄС висловили свою незгоду з перспективою нових санкцій США.

Спільний всеосяжний план дій щодо Іранської ядерної програми між США, РФ, КНР, Великою Британією, Францією, ФРН та Іраном був підписаний 14 липня 2015 р. Рада Безпеки ООН одноголосно підтримала дану угоду. Підписання ядерної угоди сприяло покращенню відносин США та Ірану, а ЄС отримав можливість зменшити енергетичну залежність від РФ завдяки імпорту нафти та газу з цієї країни.

ЄС та США разом з РФ та ООН беруть участь у врегулюванні конфлікту між Ізраїлем та Палестиною. ЄС закликає США до більш активної участі у врегулюванні даного конфлікту. ЄС дотримується принципу «дві держави для двох народів» і вважає, що це допоможе мирному вирішенню ситуації на Близькому Сході. У грудні 2014 р. Європарламент ухвалив резолюцію, яка підтримала процес визнання державами-членами ЄС держави Палестина. Резолюція не була обов'язковою до виконання країнами-членами ЄС. У різній формі на підтримку визнання Палестини виступили Бельгія, Великобританія, Ірландія, Іспанія, Італія, Фінляндія, Франція, Швеція. ЄС також готовий запровадити санкції, якщо Ізраїль не визнає Палестину. Верховний представник ЄС Ф. Могеріні заявила, що мова йде не про реальні санкції, а про стимулювання мирних перемовин [18]. США таку діяльність ЄС не підтримують і виступають за вирішення конфлікту внаслідок прямих перемовин між Ізраїлем і Палестиною. Зокрема, США застосували право вето на проект резолюції РБ ООН щодо припинення окупації Ізраїлем деяких територій та термінів створення Держави Ізраїль. Франція та Люксембург підтримали дану резолюцію, а Великобританія та Литва утрималися від голосування. Це свідчить про відсутність єдиної позиції ЄС щодо близькосхідної кризи.

ЄС та США виступають найбільшими торгово-інвестиційними партнерами у світі. Частка ЄС у сумарному імпорті та експорті товарів США у 2013 р. склала 16,9 % та вивела Союз на перше місце серед американських торговельних партнерів [5]. У 2014 р. США став найбільшим торговим партнером ЄС. Товарообіг між ЄС та США склав 515,6 млрд. євро (15 % від загального обсягу торгівлі ЄС) [22]. Трансатлантичні економічні відносини також є найбільш впливовими у світі щодо формування стандартів і правил. Історично склалося так, що співпраця між США та ЄС була ключовою рушійною силою для лібералізації світової торгівлі, хоча, США не задовольняє широке представництво ЄС у міжнародних фінансових структурах. Однак, загальна динаміка розвитку торговельних відносин між ЄС та США на початку XXI ст. свідчить про поступове зниження активності. Так, у 2002 р. частка США у загальному обсязі торгівлі ЄС складала 24 % [22].

З метою розширення економічної співпраці з липня 2013 р. ЄС та США обговорюють створення Трансатлантичної зони вільної торгівлі (ТТІР). Створення ТТІР і ефективне її функціонування суттєво розширить політичні та економічні відносини ЄС та США і доведе їх життєздатність.

Політичні та громадські діячі ЄС неоднозначно поставилися до створення ТТІР. У жовтні 2014 р. проти створення ТТІР було організовано кількості різноманітних заходів. Причини негативного ставлення до ТТІР у ЄС пов'язані із можливим зни-

женням харчових та екологічних норм, змінами у політиці конфіденційності даних, непередбачуваними соціальними наслідками, перенесенням торгівельних суперечок з рівня національних урядів на рівень міжнародних арбітражів.

Є певні складнощі і у ставленні в США до ТТІР. На початку 2014 р. Сенат США заблокував пропозицію надати президенту повноваження у сприянні торгівлі (trade promotion authority, або fast track negotiating authority). Дані повноваження, згідно американської традиції, надаються президенту лише на певний термін, але вони б дозволили Б. Обамі передати на розгляд Конгресу пакет міжнародних торгівельних угод як єдиний комплекс. Це значно спростило б процедуру прийняття даних угод і посилило роль президента у їх укладенні, оскільки Конгрес, в умовах даних повноважень президента, може прийняти або відхилити весь пакет в цілому, без внесення поправок [16]. Успіхи адміністрації Б. Обами у створенні ТТІР позитивно вплинули б на імідж демократичної партії на президентських виборах 2016 р.

ЄС має і інші претензії до США. У 2013 р. Союз звинуватив США у прослуховуванні телефонних розмов політичних лідерів, в тому числі і німецького канцлера А. Меркель. «Шпигунський скандал» суттєво загострив відносини ЄС та США. Лідери ЄС заявили про припинення перемовин про створення зони вільної торгівлі. Однак, ряд аналітиків вважає, що обурення європейських лідерів відбувається для заспокоєння європейського населення, оскільки європейські чиновники, можливо, і не були знайомі з деталями наглядової діяльності США, але багато хто добре знав, що їхні власні служби безпеки проводять різні операції зі спостереження і часто працюють в тісному контакті з американськими розвідувальними службами, для запобігання терористичним атакам та іншим серйозним злочинам у Європі. Зважаючи на це, співпраця між США та європейськими службами розвідки і безпеки триває безперервно, незважаючи на втрату довіри на політичному рівні [17]. Участь у вирішенні Української кризи змусила А. Меркель та Б. Обаму поновити спілкування.

Велике значення для ЄС та США має енергетичний та транспортний потенціал Арктики, а також значення регіону для безпекової сфери. Танення льоду полегшує видобуток природних ресурсів на крайній півночі. На початку XXI ст. близько 25 % нафти та газу, які видобуваються в Арктиці, постачаються в Європу [6]. Важливе геополітичне значення регіону для США підтверджує заснування у 2014 р. Б. Обамою посади спеціального представника США по Арктиці. Доступ до Арктичного регіону для США ускладнюється тим, що вони підписали, але не ратифікували Конвенцію ООН з морського права від 1982 р. Для ЄС важливий і транспортний потенціал регіону, оскільки існує можливість скоротити шлях в Азію та розширити доступ до азійських споживачів європейських товарів. В Арктичному регіоні ЄС та США виступають конкурентами.

Для регулювання відносин в Арктичному регіоні існує кілька структур. Основною міжурядовою установою через яку здійснюється регулювання відносин між ЄС та США в Арктичному регіоні на початку XXI ст. стала Арктична рада. У 2015 - 2017 рр. відбувається головування США у Раді. Доступ ЄС до роботи Арктичної ради відбувається переважно опосередковано через 10 держав-членів ЄС, які мають різний статус у даній організації.

ЄС було відмовлено в отриманні статусу спостерігача в 2009 р. через заперечення з боку Канади. Вплив на дане рішення здійснили і США. У 2013 р. США були однією з держав, яка знову перешкодила ЄС набути статус спостерігача у Раді. Незважаючи на протиріччя, ЄС та США виступили узгоджено у протидії діяльності РФ в Арктичному регіоні. Позитивним для США стало те, що п'ять з восьми членів Ради є членами НАТО. Однак, на сьогодні в НАТО немає єдиної позиції щодо Арктики.

Наступна сфера, у якій проявляється високий рівень конфронтаційності відносин ЄС та США – це боротьба з глобальним потеплінням та парниковим ефектом. Країни-члени ЄС у протидії забрудненню атмосфери парниковими газами разом з

іншими країнами світу підписали і ратифікували Кіотський протокол. На США приходить близько однієї четвертої частини всіх світових викидів вуглекислого газу в атмосферу. На даний момент США підписали, але не ратифікували протокол. Це, фактично, знецінює сам протокол.

Висновки. Інституційні зміни в ЄС після ратифікації Лісабонського договору призвели до поступового відходу від пріоритету двосторонніх відносин США з окремими державами-членами ЄС до збільшення контактів США з керівними посадовцями ЄС. Важливі рішення, як і раніше, ухвалюються на національному рівні, але на саміти США-ЄС залучаються не головуєча в ЄС держава, а голови ЄК, ЄР, Високий представник ЄС. Укріплення зв'язків ЄС та США відбувається внаслідок взаємної вигоди сторін у співпраці. Можна виділити наступні чинники такого співробітництва: спільні цілі та інтереси; взаємовигідний характер відносин і наявність для них ефективно діючих інституцій; високий рівень взаємопов'язаності у політичній та економічній сферах; певний рівень залежності ЄС в безпековій сфері від НАТО, де провідна роль належить США. США не здатні вирішити глобальні проблеми самостійно і потребують надійного партнера із схожими демократичними та економічними цінностями, культурою; ЄС володіє значно більшим, ніж США потенціалом «м'якої сили», що може допомогти у вирішенні спільних проблем; США можуть збільшити присутність ЄС у тих регіонах, доступ до яких у Союзу зараз мінімальний.

США розглядають себе як єдиного світового лідера. Вимагаючи від ЄС лояльності та реальної підтримки, США не є надійним партнером Союзу, оскільки не виключає односторонніх дій на міжнародній арені. США продовжують зневажливо ставитися до закликів ЄС вирішувати воєнні конфлікти в межах міжнародних структур.

Двосторонні відносини з державами-членами ЄС інколи продовжують лишатися для США більш активними, аніж відносини з ЄС як представником 28 держав. У політичній та економічній сферах потенціал ЄС суттєво зріс. На початку XXI ст. ЄС не тільки складає конкуренцію США у багатьох сферах, а й здатен до стримування гегемоністської політики США. Проте, тут треба зважати на регіоналізм зовнішньої політики ЄС.

У відносинах з США ЄС прагне, щоб американська держава дотримувалася взятих на себе зобов'язань, зменшила використання військової сили на міжнародній арені, відійшла від практики односторонніх дій та посилила багатосторонні підходи у вирішенні світових проблем. ЄС також проти того, щоб США вирішували свої зовнішньополітичні завдання за рахунок Союзу.

На міжнародній арені ЄС та США не обов'язково діють спільно, як правило, кожна зі сторін бере участь у вирішенні тих проблем, у розв'язанні яких має досвід, ресурси і можливості. Наприклад, США ефективно себе проявляють у вирішенні конфліктів силовими засобами, а ЄС – у допомозі відновленню держави після збройного конфлікту. Багатовекторність зовнішньої політики, розширення зовнішньополітичних методів та необхідність вирішення спільних проблем сприяють активізації співробітництва ЄС та США.

Серед розбіжностей, що ускладнюють відносини ЄС та США можна виділити наступні: позиціонування США як глобального лідера, а ЄС – як регіонального, що призводить до відмінностей у цілях і зовнішньополітичних пріоритетах навіть в межах однієї проблематики; ЄС та США мають різні погляди на влаштування світового порядку та управління ним; розбіжності щодо методів вирішення світових проблем, соціальної політики, екологічної проблематики, ПРО тощо; США надають перевагу міжнародній системі безпеки НАТО, а ЄС прагнуть спиратися на багатосторонню структуру (ООН, НАТО, ОБСЄ) та не припиняють обговорення проектів побудови власної системи безпеки, що загрожує зменшенню впливу США в Європі; ЄС надають перевагу вирішенню воєнних конфліктів дипломатичними засобами із дотриманням норм міжнародного права; потенціал економічного розвит-

ку ЄС дозволяє конкурувати з США на світовій арені і може призводити до торгових війн; ЄС переважає США у підтримці сталого економічного і соціального розвитку країн, що розвиваються, що позитивно відображається на міжнародному іміджі Союзу; у співробітництві з іншими учасниками міжнародних відносин ЄС надає перевагу рівноправним відносинам, багатостороннім міжнародним ініціативам та інститутам, а США – одностороннім діям; специфіка прийняття рішень полягає у тому, що ЄС шукає максимально прийнятний варіант для 28 країн, що ускладнює дії США щодо врахування ЄС американських інтересів; різні регіональні пріоритети у зовнішній політиці можуть впливати на рівень співробітництва; ЄС здатен скласти значну конкуренцію США у ресурсах «м'якої сили». Дані протиріччя впливають на розвиток не лише відносин США-ЄС, а й ефективність вирішення міжнародних проблем.

Таким чином, особливістю розвитку відносин США та ЄС на початку XXI ст. є їх впорядкування, інституційне оформлення та виділення двох протилежних тенденцій: співробітництва та суперництва. Незважаючи на існуючі розбіжності, альтернатива співробітництву у відносинах США та ЄС на початку XXI ст. відсутня

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ:

1. Гальчинський А. Європа і США – геополітичне суперництво [Електронний ресурс] / А. Гальчинський. – Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/Evrinteg/ekonom.htm>. (Дата звернення 20.06.2015) – Назва з екрана
2. Гончар Б. Зовнішня політика адміністрації Б. Обама на шляху відновлення американського лідерства [Текст] / Б. Гончар // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія. – Київ: ВПЦ «Київський університет», 2012. – Вип. 113. – С. 8 – 13.
3. Гончар Б. Іракське питання і трансатлантичні відносини на початку XXI століття [Текст] / Б. Гончар, Ю. Гончар // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія. – Київ: ВПЦ «Київський університет», 2006. – Вип. 85/86. – С. 4 – 6.
4. Дудко І. Д. Союзницькі відносини США та євроатлантичної спільноти [Текст] / І. Д. Дудко // Сучасна українська політика: політики і політологи про неї. – К.: Укр. центр політ. менеджменту, 2010. – Вип. 19. – 430-439.
5. Звіт про товарообіг між США та ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://n-auditor.com.ua/uk/novini/mizhnarodnij-oglyad/item/13269-звіт-про-товарообіг-між-сша-та-єс.html>. (Дата звернення 20.06.2015) – Назва з екрана
6. Капила Ю. Растущие арктические интересы России, Китая, США и ЕС [Электронный ресурс] / Ю. Капила, Х. Миккола. – Режим доступа: <http://inosmi.ru/arctica/20131112/214688101.html>. (Дата обращения 20.06.2015) – Название с экрана
7. Приходько О. В. Формирование европейской политики администрации Обамы [Текст] / О. В. Приходько // США-Канада. – 2010. – № 5. – С. 23 – 38.
8. A balanced EU-US Free Trade Agreement [Electronic Resources]. – Access mode: http://ec.europa.eu/priorities/eu-us-free-trade/index_en.htm. (Accessed 20 July 2015)
9. A New Start for Europe: My Agenda for Jobs, Growth, Fairness and Democratic Change [Electronic Resources]. – Access mode: http://ec.europa.eu/priorities/docs/pg_en.pdf#page=11. (Accessed 20 July 2015)
10. Archick K. U.S.-EU Cooperation Against Terrorism [Electronic Resources] / K. Archick. – Access mode: <http://fas.org/sgp/crs/row/RS22030.pdf>. (Accessed 20 July 2015)
11. EU negotiating texts in TTIP [Electronic Resources]. – Access mode: <http://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=1230>. (Accessed 20 July 2015)
12. EU Relations with the United States of America [Electronic Resources]. – Access mode: http://eeas.europa.eu/us/index_en.htm. (Accessed 20 July 2015)
13. European Union and United States to launch negotiations for a Transatlantic Trade and Investment Partnership [Electronic Resources]. – Access mode: <http://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=869>. (Accessed 20 July 2015)
14. European Union, Trade in goods with USA [ElectronicResources]. – Accessmode: <http://trade.ec.europa.eu/doclib/html/113465.htm>.
15. Fast Track/Trade Promotion Authority (TPA) [Electronic Resources]. – Access mode: www.citizenstrade.org/ctc/trade-policies/fast-tracktrade-promotion-authority-tpa/ (Accessed 20 July 2015)

16. Mix D. The European Union: Foreign and Security Policy [Electronic Resources] / D. Mix. – Access mode: <http://fas.org/sgp/crs/row/R41959.pdf>. (Accessed 20 July 2015)
17. Mix D. The United States and Europe: Current Issues [Electronic Resources] / D. Mix. – Access mode: <http://fas.org/sgp/crs/row/RS22163.pdf>. (Accessed 20 July 2015)
18. Mogherini makes light of leaked EU paper on Israel sanctions [Electronic Resources]. – Access mode: <https://euobserver.com/foreign/126558>. (Accessed 20 July 2015)
19. National Security Strategy 2010 [Electronic Resources]. – Access mode: www.whitehouse.gov/sites/default/files/rss_viewer/national_security_strategy.pdf. (Accessed 20 July 2015)
20. Obama Foreign Policy Approval Rating Drops on Both Sides of the Atlantic; Europeans Want More Independence in Transatlantic Relationship [Electronic Resources]. – Access mode: <http://trends.gmfus.org/survey-obama-foreign-policy-approval-rating-drops-on-both-sides-of-the-atlantic-europeans-want-more-independence-in-transatlantic-relationship/> (Accessed 20 July 2015)
21. The 2015 National Security Strategy [Electronic Resources]. – Access mode: www.whitehouse.gov/sites/default/files/docs/2015_national_security_strategy_2.pdf. (Accessed 20 July 2015)
22. The EU's top trading partners in 2014: the United States for exports, China for imports [Electronic Resources]. – Access mode: <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/6760204/6-27032015-AP-EN.pdf/15911e52-a591-400d-af4c-d3ac72affa8c>. (Accessed 20 July 2015)

REFERENCES:

1. Halchynskiy A. Yevropa i SShA – heopolitychne supernystvo [Europe and the United States – geopolitical rivalry]. – [Electronic resource]. – Access mode: <http://old.niss.gov.ua/Evrointeg/ekonom.htm>. (Accessed 20 July 2015)
2. Honchar B. Zovnishnia polityka administratsii B. Obamy na shliakhu vidnovlennia amerykanskoho liderstva [Foreign Policy Barack Obama administration towards the restoration of American leadership] / Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Istoriia [Bulletin of Kyiv National Taras Shevchenko University. History]. – Kiyiv: VPTs «Kiyivs'kiy universitet», 2012. – Vip. 113. – S. 8 – 13.
3. Honchar B. Irakske pytannia i transatlantychni vidnosyny na pochatku KhKhI stolittia [Iraqi issues and transatlantic relations at the beginning of the XXI centur] / Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Istoriia [Bulletin of Kyiv National Taras Shevchenko University. History]. – Kiyiv: VPTs «Kiyivs'kiy universitet», 2006. – Vip. 85/86. – S. 4 – 6.
4. Dudko I.D. Soiuznytski vidnosyny SShA ta yevroatlantychnoi spilnoty [Alliances US and Euro-Atlantic community] / Suchasna ukrainska polityka: polityky i politolohy pro nei [Modern Ukrainian politics, politicians and political scientists about it]. – K.: Ukr. tsentr polit. menedzhmentu, 2010. – Vip. 19. – 430-439.
5. Zvit pro tovaroobih mizh SShA ta YeS [Report on trade between the US and EU] [Electronic resource]. – Access mode: <http://n-auditor.com.ua/uk/novini/mizhnarodnij-oglyad/item/13269-zvit-pro-tovaroobig-mizh-ssha-ta-es.html>. (Accessed 20 July 2015)
6. Kapila, Yu., Mikkola Kh. Rastushchie arkticheskie interesy Rossii, Kitaya, SShA i ES [Rising arctic interests of Russia, China, the USA and the EU]. – [Electronic resource]. – Access mode: <http://inosmi.ru/arctica/20131112/214688101.html>. (Accessed 20 July 2015)
7. Prikhod'ko, O.V. Formirovanie evropeyskoy politiki administratsii Obamy [Formation of the European policy of the Obama administration]. – SShA-Kanada. – 2010. – № 5. – S. 23 – 38.
8. A balanced EU-US Free Trade Agreement [Electronic Resources]. – Access mode: http://ec.europa.eu/priorities/eu-us-free-trade/index_en.htm. (Accessed 20 July 2015)
9. A New Start for Europe: My Agenda for Jobs, Growth, Fairness and Democratic Change [Electronic Resources]. – Access mode: http://ec.europa.eu/priorities/docs/pg_en.pdf#page=11. (Accessed 20 July 2015)
10. Archick, K. U.S.-EU Cooperation Against Terrorism [Electronic Resources] – Access mode: <http://fas.org/sgp/crs/row/RS22030.pdf>. (Accessed 20 July 2015)
11. EU negotiating texts in TTIP [Electronic Resources]. – Access mode: <http://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=1230>. (Accessed 20 July 2015)
12. EU Relations with the United States of America [Electronic Resources]. – Access mode: http://eeas.europa.eu/us/index_en.htm. (Accessed 20 July 2015)
13. European Union and United States to launch negotiations for a Transatlantic Trade and

Investment Partnership [Electronic Resources]. – Access mode: <http://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=869>. (Accessed 20 July 2015)

14. European Union, Trade in goods with USA [Electronic Resources]. – Access mode: <http://trade.ec.europa.eu/doclib/html/113465.htm>.

15. Fast Track/Trade Promotion Authority [TPA] [Electronic Resources]. – Access mode: www.citizenstrade.org/ctc/trade-policies/fast-tracktrade-promotion-authority-tpa/ (Accessed 20 July 2015)

16. Mix, D. The European Union: Foreign and Security Policy [Electronic Resources] – Access mode: <http://fas.org/sgp/crs/row/R41959.pdf>. (Accessed 20 July 2015)

17. Mix, D. The United States and Europe: Current Issues [Electronic Resources]. – Access mode: <http://fas.org/sgp/crs/row/RS22163.pdf>. (Accessed 20 July 2015)

18. Mogherini makes light of leaked EU paper on Israel sanctions [Electronic Resources]. – Access mode: <https://euobserver.com/foreign/126558>. (Accessed 20 July 2015)

19. National Security Strategy 2010 [Electronic Resources]. – Access mode: www.whitehouse.gov/sites/default/files/rss_viewer/national_security_strategy.pdf. (Accessed 20 July 2015)

20. Obama Foreign Policy Approval Rating Drops on Both Sides of the Atlantic; Europeans Want More Independence in Transatlantic Relationship [Electronic Resources]. – Access mode: <http://trends.gmfus.org/survey-obama-foreign-policy-approval-rating-drops-on-both-sides-of-the-atlantic-europeans-want-more-independence-in-transatlantic-relationship/> (Accessed 20 July 2015)

21. The 2015 National Security Strategy [Electronic Resources]. – Access mode: www.whitehouse.gov/sites/default/files/docs/2015_national_security_strategy_2.pdf. (Accessed 20 July 2015)

22. The EU's top trading partners in 2014: the United States for exports, China for imports [Electronic Resources]. – Access mode: <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/6760204/6-27032015-AP-EN.pdf/15911e52-a591-400d-af4c-d3ac72affa8c>. (Accessed 20 July 2015)

Двуреченская А. С., доцент кафедры международных отношений Днепропетровского национального университета имени Олеся Гончара (Днепропетровск, Украина), E-mail: sar04@mail.ru

Отношения США и ЕС во времена президентства Б. Обамы: общее и отличное.

Аннотация. *Исследуются отношения США и ЕС в период пребывания на посту президента Б. Обамы. Отмечается, что сходство в менталитете, подходах к построению политической и экономической систем делает США и страны ЕС естественными союзниками на международной арене. Рассмотрено участие США и Европейского Союза в решении актуальных проблем современной мировой политики. Определены различия во внешнеполитических целях и методах решения международных проблем Соединенными Штатами и странами ЕС, особенно военных конфликтов. Обращается внимание на направления внешней политике, где США и ЕС выступают конкурентами.*

Ключевые слова: *США, ЕС, сотрудничество, разногласия, двусторонние отношения.*

Dvurechenska O., PhD in History, Associate Professor of the Department of International Relations Oles Honchar Dnipropetrovsk National University (Dnepropetrovsk, Ukraine), E-mail: sar04@mail.ru

EU-US relations under president Barack Obama: similarities and differences

Abstract. *The importance of the specific relationship between the US and the EU is determined by the role they play in solving international problems. The purpose of the article is to study the impact of common and distinctive position in US and EU foreign policy on the development of their relations and ability to effectively solve the world's problems.*

At the beginning of the XXI century relations between the US and the EU have been developing in various spheres of foreign policy. The priorities were security cooperation, the fight against international terrorism and the development of economic relations. US and EU are mutually beneficial and priority partners for each other. This is determined in the foreign policy instruments of the United States and the European Union. However, this does not preclude the existence in the United States and the European Union different approaches to solving international problems and competition between them. The biggest differences between the US and the EU are shown in approaches to the settlement of military conflicts, the fight against global warming and the greenhouse effect. The largest component of competitive relations is manifested in the development

of the Arctic region.

The US seeks to engage the EU foreign policy implementation taking into account American interests. However, at the beginning of the XXI century the EU had its own foreign policy program. The EU has an unhappy tendency towards US methods of solving world problems and unilateral actions in the international arena.

The bipolar system was dominated by bilateral cooperation between the US and individual states of the European Union, but during the presidency of Barack Obama, the United States prefer relations with European politicians who represent the agreed position of 28 EU member states.

The US in implementing its foreign policy should take into account the position of individual states and the European Union as a whole entity. This affects the process of solving international problems.

Despite the existence of contradictions in the relations of the United States and the European Union, cooperation will continue to contribute to this long-term relationship, similarities in approaches to building political and economic systems and similarities in mentality.

Key words: USA, EU, cooperation, differences, bilateral relations.

УДК 327

Арабаджи Ю. І.

старший викладач кафедри соціології,
психології та гуманітарних дисциплін,

Криворізький факультет

ДВНЗ «Запорізький національний університет»
(Кривий Ріг, Україна), E-mail: amati_yuriy@i.ua

ВІДРОДЖЕННЯ ФАШИЗМУ НА ТЛІ ПОЛІТИЧНОЇ СИТУАЦІЇ В РОСІЇ І УКРАЇНІ

***Анотація.** У статті розкривається сутність фашизму, його ідеологія, причини появи і актуальність цього явища для Росії та України.*

***Ключові слова:** Україна, Росія, фашизм, ЗМІ, пропаганда, політика, війна.*

Актуальність дослідження. Необхідність дослідження фашизму і загрози його відродження в Росії та Україні обумовлено низкою факторів. У світі наростає протистояння між провідними геополітичними центрами: Північною Америкою, Європою і Китаєм. У відповідь, Росія намагалась через створення ЄАС перетворитися на один з полюсів сучасного світу. Щоб набути функції світового Центру, Росія почала втілювати у життя свої імперські плани: 27 лютого 2014 року відбулось вторгнення в Україну після вступу збройних сил РФ на територію Автономної республіки Крим, далі була розв'язана війна на сході України, а вже восени 2015 року Росія почала роздмухувати Сірійський конфлікт. Які наслідки будуть мати такі дії Росії? З метою приборкання агресора задіяні міжнародні санкції, котрі поглиблюють економічну кризу в Росії. Економічний спад стає причиною значного погіршення становища незахищених верств населення. Розширення міграційних процесів призводить до зростання національної напруженості як у Росії, так і в Європі. Поглиблюється соціальна нерівність, зростає недовіра, провокуються масові агресивні настрої, виступи громадян часто приймають радикальні форми.

В Україні також можна спостерігати схожі тенденції: невпевненість в завтрашньому дні, відчуття тривоги, часто негативне ставлення до політичних дій правлячої еліти, до інститутів влади.

Така ситуація є небезпечною, оскільки частина населення, найчастіше молодь, готові до об'єднання і бажають знайти причини заглиблення соціальної, політичної та економічної нестабільності і покарати винних у ситуації, що склалася. З іншого боку відбувається посилення політичного корпоративізму – згуртування політичної верхівки в вузьке коло людей, об'єднаних інтересами утримання та збереження влади.